

УДК 657 : 005.52 : 005.934 : 005.936.3
ББК 65.053

Гнатюк Т.М., Мельник Н. Б., Банашикевич Т. П.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”
Міністерство освіти і науки України
кафедра обліку і аудиту
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
тел: (0342)596003
e-mail: melnyknb@i.ua

Вступ. Загальноприйнятим у науковому та прикладному світі є постулат, що мета функціонування кожного підприємства – отримання/максимізація прибутку. Дане твердження можна вважати аксіоматичним для суб’єктів господарювання розвинутих країн, які можуть діяти в правовому полі, з дотриманням умов конкурентної боротьби і прозорістю (в допустимих межах) власної діяльності. У сучасних реаліях національної економіки доцільно стверджувати, що основною ціллю вітчизняних підприємств є виживання і утримання беззбитковості власного господарювання. Складові такої мети мають економічний характер. Однак завдання їх діяльності, незважаючи на нестабільність умов середовища функціонування, мають частково соціальне (рідше екологічне) спрямування, яке полягає не так в формуванні нових робочих місць, як у нескороченні наявних і своєчасності проведення розрахунків з персоналом.

Досягнення вищезазначених цілей неможливе без приділення підприємством достатньої уваги власній економічній безпеці. Вона ґрунтується на оцінці облікової та необлікової інформації виробничого/невиробничого характеру щодо його діяльності, ресурсів, можливостей тощо. “Не переймаючись дотриманням елементарних заходів безпеки бізнесу, підприємство може опинитися на межі банкрутства” [1].

Питання економічної безпеки підприємства, а також її обліково-аналітичного забезпечення, досліджували у своїх наукових працях С. В. Бушнов, Л. В. Гнилицька, І. С. Ковова, В. С. Лень, В. Є. Труш, А. М. Штангрет, В. Ф. Яценко та ін. Вони акцентували увагу на процесі структури обліково-аналітичного забезпечення та процесі його здійснення в різних сферах, а також на фінансову безпеку компанії. Оскільки їх наукові здобутки мають узагальнений характер, без деталізації облікового та аналітичного забезпечення окремих елементів економічної безпеки підприємства, то дана проблематика може досліджуватись надалі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження облікового та аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства в розрізі її складових: фінансової, політичної, правової, інтелектуальної, кадрової, технологічної, інформаційної, екологічної, соціальної, силової.

Результати. Економічну безпеку підприємства визначають як стан захищеності, уникнення загроз, оцінку усіх ресурсів, сукупність методів тощо. Якщо проаналізувати який період часу за все своє господарювання суб'єкт перебуває у безпеці, то можна стверджувати, що даний стан має миттєвий характер. Адже для цього необхідна позитивна дія усіх без винятку чинників його діяльності. У теоретичному значенні це можливо, але в прикладному – досягнути важко, оскільки існують фактори, вплив яких непідвладний підприємству. Тобто економічна безпека підприємства – явище тимчасове, а отже потребує зі сторони керівництва/управлінського персоналу господарюючого суб'єкта постійного контролю. Останній базується на формуванні відповідного обліково-аналітичного забезпечення, “основне призначення якого полягає в збиранні, узагальненні, накопиченні та аналізі інформації ... для прийняття адекватних до ситуацій рішень суб'єктами безпеки для забезпечення безпечних умов розвитку [2, с. 134]. Воно “проявляється в мінімізації ризиків пов'язаних з недостовірною обліковою інформацією” [3, с. 48].

Рис. 1. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства.

Джерело: авторська розробка.

Тобто “з одного боку, обліково-аналітичне забезпечення є інформаційною основою для моніторингу стану та рівня економічної безпеки підприємства, а з іншого – специфічним видом професійної діяльності в галузі безпеки” [4] у розрізі відповідних складових (рис. 1).

Фінансова складова. Згідно наукових тверджень ця складова економічної безпеки означає “досягнення найбільш ефективного використання ресурсів” [5], що важко зробити без належного управління коштами підприємства, які формують базис всіх ресурсних компонентів. Особливо це актуально у період так званого “безгрошів’я” суб’єкта – коли він працює на самостійностворених зобов’язаннях (невиплата заробітної плати, авансові платежі тощо) або залучає кредити/позики. Саме тоді існує ризик перевищення суми видатків над грошовими надходженнями, що призводить до неплатоспроможності підприємства і в подальшому банкрутства. Тому важливості набуває пошук і використання можливостей щодо отримання доходів із різних джерел. Ними можуть бути передача в оренду засобів у період їх простою, реалізація/обмін невикористаних цінностей, тимчасове переведення працівників на неповний робочий день, страхові платежі, благодійна допомога тощо. Таким чином у підприємство зможе накопичувати нові резерви для ведення діяльності.

Політична складова. У наукових публікаціях зустрічається “політико-правова” складова економічної безпеки підприємства. Однак ці поняття доцільно розділяти. Адже не завжди політичні реформи призводять до законодавчих змін. Крім того, на підприємстві є внутрішня політика облікового (оформлена наказом керівника) і необлікового (часто словесного, але визнана і дотримується всіма працівниками) характеру. Зовнішні політичні події, якщо вони не мають загальносуспільного юридичного значення та не стосуються сфери господарювання підприємства, доцільно з аналітичної точки зору лише “споглядати” і прогнозувати їх подальший вплив на власну діяльність. Важливіше

проводити оціночну роботу щодо формування керівництвом внутрішньої політики суб'єкта з питань поточного функціонування та подальшого розвитку, атмосфери у колективі тощо.

Правова складова. Кожен господарюючий суб'єкт повинен працювати згідно норм діючого законодавства, порушення яких призводить до штрафних санкцій. Оскільки національна економіка сьогодні перебуває у трансформаційному періоді розвитку, то непостійністю характеризується нормативне забезпечення, що визначає необхідність його своєчасного відслідковування. Хоча юридичний фактор є зовнішнім по відношенню до підприємства, однак його вплив формує внутрішнє середовище. Це вимагає постійної зосередженості і швидкісної реакції щодо коригування/зміни управлінських рішень відповідно до нових законодавчих вимог.

Інтелектуальна складова. Облікове забезпечення економічної безпеки підприємства “є багатограним і не обмежується лише цифровими звітами. Інформація може бути представлена у формі..., розрахунків, доповідей, аналітичних оглядів тощо” [6] і, відповідно, джерела її отримання можуть бути різними. Тому креативність роботи працівників у даному процесі стає незамінним чинником. Адже виконання ними поставлених завдань іноді не обмежується робочим місцем і наявними вміннями. Це передбачає прояв нових навиків щодо збору, фільтрації та обробки інформації з зовнішнього середовища. Вона може бути різного змісту і виду – опитування, дані про конкурентів, реклама, вивчення ринку, акційні пропозиції, пошук потенційних партнерів тощо. Водночас, людський фактор є об'єднуючою базою усіх інших факторів – якщо обліковець пов'язує інформацію і кошти, то звичайний робітник машини та інформацію – адже без його знань не працюватиме жоден механізм. Тому з метою досягнення підприємством економічної безпеки діяльності доцільно балансувати між трудовим колективом і використовуваними

технічними засобами.

Кадрова складова. Загальноприйнятим і практично відображеним є твердження, що більшість працівників повинні проводити робочий день на робочому місці (зокрема бухгалтери). Посада обліковця вимагає “посидючості”, зосередженості та паперової обробки. Однак автоматизація і можливості мережі Інтернет полегшують цей процес. Сучасний бухгалтер часто поєднує функції інформатора, аналітика і контролера, а частково стратега. Тому для їх ефективного виконання доцільним є формування “гнучкого” графіка роботи. Оптимальним для зниження витрат підприємства щодо економічної безпеки з позиції кадрової складової є максимальна автоматизація всіх процесів, що спричинить скорочення кількості працівників. Або заміна штатного облікового працівника найманим – анулюється необхідність забезпечення відповідного робочого місця. Однак це може мати зворотну дію – ризик втрати даних у випадку збоїв системи, сприяти “промислому шпигунству й витоку конфіденційної інформації” [7, с. 135] тощо. Зникає також особиста мотивація і зацікавленість працівників у безпеці та результатах діяльності підприємства.

Технологічна складова. Кожне підприємство, якщо воно не є новатором у виготовленні продукції (виконанні робіт, наданні послуг) “ноу-хаотичного” характеру, завжди має основу ведення власної діяльності. Адже є аналогічний суб’єкт, який раніше освоїв цей чи подібний вид виробництва. Не обов’язково, що він функціонує в національній економіці, – сучасні джерела отримання інформації, засоби комунікації та територіального переміщення нівелюють вплив даного чинника. Тому доцільним постає питання вивчення і впровадження уже наявного досвіду, звісно із власним коригуванням, узагальненням та врахуванням сучасних реалій. Водночас, необхідним стає дотримання принципу раціональності, особливо, якщо це стосується технології

виробничих процесів. Не завжди максимальна механізація/автоматизація підвищують ефективність і дають економію витрат. Це проявляється тоді, коли для їх впровадження підприємство залучає значні кошти із зовнішніх джерел, а період окупності довготерміновий або коли дорого коштують ремонті роботи. Саме тоді, звісно при можливості заміни, ручна праця має позитивний і важливіший вплив на економічну безпеку підприємства.

Інформаційна складова. Вважають, що для управління підприємством достатньо лише інформації фінансового обліку (іноді управлінського, якщо він ведеться). Однак фінансова звітність “не дозволяє отримати дані, необхідні для отримання повної картини стану справ”, оскільки відображає “тільки ті події, що вже відбулися” і не створює можливості для “прийняття управлінських рішень стратегічного напрямку” [8, с. 10]. Прийняття управлінського рішення – клопіткий процес, адже завжди існує ризик щодо його неправильності. Він зростає при значному обсязі інформації. Тому аналіз повинен забезпечити оцінку всіх даних та на основі них сформулювати декілька альтернативних рішень щодо прийняття кожного з них із зазначенням впливу на підприємство.

Екологічна складова. Дану складову можна виокремлювати на внутрішню і зовнішню. Якщо розглядати ці два види зі сторони забезпечення, то перший більше пов'язаний із обліковим, а інший із аналітичним. Адже всі належні умови праці, які повинні бути створені підприємством для своїх працівників, визначені нормативними документами. І всі витрати на їх дотримання (без альтернативи та можливості ухилення) обліковуються по факту здійснення. Для збереження навколишнього середовища аналітичне забезпечення повинно постійно вирішувати завдання з вибору та доцільності встановлення очисних споруд або досягнення максимальної безвідходності виробництва. Остання можлива при досягненні замкнутої циклічності виробничих процесів або реалізації/утилізації (замість викиду як сміття) побічних

продуктів. Адже наслідком екологічної бездіяльності є нарахування і сплата штрафів тощо.

Соціальна складова. Економічна безпека підприємства базується не лише на виробничих факторах. Важливе значення в її обліково-аналітичному забезпеченні мають внутрішні психологічні та зовнішні суспільні чинники. Перші означають атмосферу у колективі, дієвість структури управління тощо. Звісно конкуренція між підрозділами, змагання між працівниками – це добре тоді, коли не призводить до конфліктів. Саме тому сьогодні все частіше у суспільстві акцентується увага на командній роботі колективу. Що стосується важливості суспільних факторів в економічній безпеці підприємства, то вони означають спрямованість підприємства на якість ведення діяльності по відношенню до зовнішніх суб'єктів. Зокрема, це найбільше стосується споживачів його продукції. Не повинна нівелюватись важливість їхнього здоров'я/інтересів при пошуках управлінським персоналом резервів зниження собівартості, особливо при сталому (державному, ринковому) ціновому рівні.

Силова складова. Поняття “сила” часто асоціюється із фізичним захистом/охороною. Якщо розглядати його в контексті економічної безпеки підприємства, то можна виокремити внутрішній та зовнішній види силової складової. Перший є більш теоретичним і може бути означений як захист кожного господарюючого суб'єкта зі сторони держави. Підприємство його не може змінити, тому доцільним є сприйняття по факту прояву. Внутрішню силову складову можна поділити на дві групи: яка стосується трудового колективу і щодо збереження майна. Облікове забезпечення більше пов'язано з останньою. Адже фіксуються витрати на охорону засобів/цінностей і через нескладні розрахунки визначається її форми (найм сторожа або встановлення сигналізації). Щодо захисту колективу підприємства, то він має не так фізичний (у небезпеці можуть

бути лише керівники/управлінський персонал – і то це поодинокі випадки, лише коли бізнес є прибутковим і конкурентним/монополістичним) як психологічний характер. Останній означає впевненість працівників у наявності роботи надалі, відсутність ризику звільнення тощо. Особливо в умовах кризи змінюється пріоритетність інтересів трудового колективу. Питання можливості подальшого кар'єрного росту втрачають свою актуальність. Тоді вагомішою для кожного працівника постає проблема збереження роботи, що і є завданням аналітичного забезпечення силовій складовій економічної безпеки підприємства.

Висновки. Обліково-аналітичне забезпечення кожної складовій економічної безпеки підприємства має важливе значення лише при їх одночасності та комплексності. Адже без взаємозв'язку і взаємодії досліджені елементи втрачають свою дію. Неможливим є прояв однієї складовій без іншої. Інформаційна формує підґрунтя для всіх решти. Політична і правова є зовнішніми оболонками захисту підприємства. На основі кадрової формується інтелектуальна. Фінансова забезпечує наявність технологічної та має вагомий вплив на соціальну й екологічну. А силова створює внутрішню опору всієї сукупності складових. Таким чином саме завдяки дотриманню принципу системності формується ефективно/результативно обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому.

Бібліографічний список.

1. Бушнов С. В. Обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки компанії / С. В. Бушнов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=74843>
2. Штангрет А. М. Процес здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет // Наукові записки. – 2015. – 2 (51). – С.133-140.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/18.pdf>

3. Ковова І. С. Структура обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств водного транспорту / І. С. Ковова // Інвестиції : практика та досвід. – 2015. – № 18. – С. 48-50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2015/11.pdf

4. Гнилицька Л. В. Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Гнилицька. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/7838/1/Gnilitskay.pdf>

5. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

6. Лень В. С. Обліково-аналітичне забезпечення: визначення поняття / В. С. Лень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/eldorado/Downloads/oblikovo-analitichne.pdf>

7. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства/ А. М. Штангрет. // Вісник асоціації докторів філософії України. – 2015. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <elibrary.nubip.edu.ua/15960/1/12tly.pdf>

8. Труш В. Є. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою промислових підприємств / В. Є. Труш, В. Ф. Яценко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5. – Т. 1. – С. 10-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_5_1/010-013.pdf

References

1. Bushnov, S. V. “Accounting and analytical support for company financial security” Web. 30.05.2016 Accessed. <<http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=74843>>.

2. Shtanhet, A. M. "Process of implementation of accounting and analytical support for entity economic security management." *Scientific notes 2* (2015): 133-140. Web. 30.05.2016 Accessed. <<http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/18.pdf>>.
3. Kovova, I. "Structure of accounting and analytical support of economic security of the water transport enterprises." *Investment: practice and experience* 18 (2015): 48-50. Web. 30.05.2016 Accessed. <http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2015/11.pdf>.
4. Hnylytska, L. V. "Accounting and analytical support mechanism of system functioning of entities economic security" Web. 30.05.2016 Accessed. <<http://www.irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/7838/1/Gnilitskay.pdf>>.
5. Wikipedia contributors. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. <<http://uk.wikipedia.org/wiki>>.
6. Len', V. M. "Accounting and analytical support: definition of the concept" Web. 30.05.2016 Accessed. <<file:///C:/Users/eldorado/Downloads/oblikovo-analitichne.pdf>>.
7. Shtanhet, A. M. "Accounting and analytical support for entity economic security management." *Bulletin of PhD`s Association of Ukraine* 1 (2015) Web. 30.05.2016 Accessed. <<elibrary.nubip.edu.ua/15960/1/12tly.pdf>>.
8. Trush V. Ye., Yatsenko, V. F "Accounting and analytical support of economic security management of industrial enterprises." *Bulletin of Khmelnytsky National University* 5 (2011): 10-13. Web. 30.05.2016 Accessed. <http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_5_1/010-013.pdf>.

Анотація.

Гнатюк Т. М., Мельник Н. Б., Банашкевич Т. П.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено важливість економічної безпеки підприємства в його функціонуванні. Визначено суть її обліково-аналітичного забезпечення. Виокремлено облікове й аналітичне забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Розкрито їх значення та обґрунтовано необхідність у формуванні кожної з складових економічної безпеки підприємства: фінансової, політичної, правової, інтелектуальної, кадрової, технологічної, інформаційної, екологічної, соціальної, силової.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, складові економічної безпеки підприємства, облікове забезпечення, аналітичне забезпечення, обліково-аналітичне забезпечення.

Annotation

Hnatiuk T. M., Melnyk N. B., Banashkevych T. P.

SHEI "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

The importance of economic security of the enterprise in its functioning is studied. The essence of the accounting and analytical support is defined. An accounting and analytical support of economic security of the entity is determined. Their importance is revealed and the necessity of the formation of each of the components of economic security (financial, political, legal, intellectual, human resources, technology, information, environmental, social, power components) is grounded.

Key words: economic security of enterprise, components of economic security of enterprise, accounting support, analytical support, accounting and analytical support.

Рецензенти:

Дмитришин Л. І. – доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Криховецька З. М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

Дані про авторів:

Гнатюк Тарас Михайлович – к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Мельник Надія Богданівна – к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Банашкевич Тетяна Петрівна – викладач кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.